

spominje tek nekoliko pretpostavki tog dokidanja: materijalna jednakost u šansama pri izboru obrazovne razine, autonomija u organiziranju radnog procesa, formiranje snažnih, akcijski moćnih saveza potrošača i kupaca, suprotstavljanje tržišnim odnosima koje diktiraju oligopolske relacije itd.

Već i sam u svojem predgovoru hrvatskom izdanju ove knjige, Reiner Eisfeld naglašava razloge njene posebne vrijednosti na našim prostorima: ne samo zato što je Jugoslavija u stanovitom razdoblju svoje povijesti »eksperiment« za teze o dokidanju pluralizma političkih stanaka i saveza novih tipom »pluralizma samoupravnih subjekata«, no i zato što nove okolnosti u kojima se nalaze sva postjugoslavenska društva naprosto ne mogu bez iscrpnih uvida u najznačajnije teze liberalnih, pluralističkih i socijalističkih teorija. Knjiga Rainera Eisfelda *Pluralizam između liberalizma i socijalizma* svakako je vrlo značajna na području fundamentalne politologije.

Dejan Jović

Prikaz

Okrugli stol

»Haški dokumenti i položaj nacionalnih zajednica u novostvorenim državama«

Fakultet političkih znanosti u Zagrebu,
23. ožujak 1992.

Iako mnogi znanstveni skupovi imaju ambiciju bavljenja »aktualnim« temama, za malo se koji to moglo s toliko prava tvrditi kao za skup održan u ponedjeljak, 23. ožujka 1992. godine na Fakultetu političkih znanosti. Takva nepobitna aktualnost bila je istovremeno i prednost i *handicap* održanog okruglog stola: s jedne strane, sudionici su imali priliku ne samo s distance promišljati, već i neposredno sudjelovati u povijesnim događajima; s druge strane, takav je položaj

poticao dvojni tip diskursa na skupu — dijelom znanstveni, dijelom politički, a istovremeno onemogućavao organizatorima da pripreme materijale koji će *uputo—date* pripremiti sudionike (osim onih koji i sami sudjeluju u pregovaračkom i zakonodavnom procesu) za sudjelovanje u raspravi.

Imajući u vidu ova izvanjska ograničenja, organizatori su pokušali mane prometnuti u vrline, te su, izborom dokumenata i sugovornika, prihvatili rizik ambiguiteta. Za okruglim stolom okupile su se tako raznorodne kategorije diskutanata, od predstavnika stručne znanstvene javnosti — politologa, pravnika, filozofa, teologa, sociologa i povjesničara, preko osoba koje su neposredno sudjelovale u koncipiranju nekih dokumenata koji su činili predmet rasprave, do neposredno zainteresiranih — pripadnika nacionalnih zajednica. Razgovor je, sukladno tome, tekao na više razina. Premda bi, iz perspektive svog osobnog statusa, svaka kategorija sugovornika mogla naći razloga za nezadovoljstvo, u cjelini je na okruglom stolu naposljetku ipak ostvarena živa, zanimljiva, kvalitetna i dosta polemična rasprava.

Osnovna namjera skupa sastojala se u razjašnjavanju nekih pitanja ustavnopravne autonomije nacionalnih zajednica koja su inače u javnosti bila predmet žučnih rasprava, različitih tumačenja, a čini se, i mnogih nesporazuma — naročito glede tzv. specijalnog statusa zajamčenog srpskoj nacionalnoj zajednici u Hrvatskoj. Politiziranu i, u ratnoj situaciji, iznimno emotivnu javnu raspravu o toj temi trebalo je izvesti na racionalan kolosijek i stoga je okrugli stol svoju temu odredio šire — smještavajući specifična hrvatska rješenja u kontekst Haške konferencije, sličnih problema koji se postavljaju pred drugim novostvorenim državama (na teritoriju bivše Jugoslavije, ali i izvan nje), te komparativnog prikaza položaja nacionalnih zajednica u drugim zemljama Evrope i svijeta. Ovako određenu temu trebao je pokriti i izbor dokumenata dostavljen sudionicima rasprave koji se sastojao od Ugovornih odredbi za konvenciju (kasnije nazvanih Načrt konvencije) sastavljenih u sklopu Haške konferencije i prihvaćenih od strane hrvatskih pregovarača, mišljenja Arbitraže

komisije Mirovne konferencije, Zakona o ljudskim pravima i slobodama i o pravima etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina u Republici Hrvatskoj, primjedaba lorda Carringtona uz taj zakon, te niza ustavnopravnih akata koji rješavaju status nacionalnih manjina u Finskoj, Austriji, Italiji, Španjolskoj itd.

Tok rasprave bio je skoro sasvim prepušten inicijativi sudionika okruglog stola. Zadani protokolarni dio okruglog stola činila su samo tri izlagača: predstavnik organizatora, dekan Fakulteta političkih znanosti *Ivan Prpić*, te uvodničari *Vladimir Duro Degan* i *Štefica Deren Antoljak*.

U svom izlaganju *Ivan Prpić* je izdvojio tri razine koje se pri ovako određenoj temi rasprave trebaju imati u vidu. Prva od njih tiče se međunarodnog konteksta, određenog s jedne strane epohalnim raspadom komunističkih sistema, a s druge strane procesom integracije evropskih država. Uslijed toga, javlja se potreba redefiniranja novih političkih odnosa u svijetu — takvih odnosa koji će omogućiti uspostavu trajnog mira. Druga, specifična razina tiče se krize na području bivše Jugoslavije, koju je, prema *Prpićevom* mišljenju, moguće riješiti jedino ukoliko se pokuša ostvariti mir na čitavom prostoru koji je Jugoslavija nekad činila. Osnovni problem pritom je promjena tipa mira: *Miloševićeva* politika, koja istrajava na starom, hegemonističkom tipu mira, uz puku promjenu hegemonu (Srbija i JNA umjesto komunističke partije) pokazala se za Evropu neodrživom, pa čak i za samog *Miloševića*. Srbija i JNA su, doduše, najjači subjekti na ovom prostoru, no nisu i dovoljno jaki, pa stoga takva politika, umjesto trajnom miru, vodi trajnom nemiru. Na taj način, stiže se do treće razine — razine na kojoj *Haški dokumenti* nastoje oblikovati novu politiku mira na ovim prostorima, koja bi se, prema *Prpiću*, temeljila na svijesti da niti jedna nova država sama za sebe ne može jamčiti mir, tako da on može biti samo proizvod ravnoteže snaga. A, ta je ravnoteža snaga sama moguća jedino ukoliko nove države budu istovremeno dovoljno jake, ali i dovoljno demokratske da bi mogle jamčiti svoj vlastiti unutrašnji mir — unu-

trašnju ravnotežu političkih snaga. Za postizanje tog unutrašnjeg mira nije dostatan čisti liberalno-demokratski model vladavine većine uz zaštitu temeljnih ljudskih prava; dok takav model može funkcionirati u jednonacionalnim državama, u državama u kojima postoje trajne manjine potrebno je još i nešto više — i zato *Haški dokumenti* inzistiraju na povlaštenom statusu nacionalnih zajednica.

Vladimir Duro Degan, prvi uvodničar okruglog stola, bio je i prvi sudionik skupa koji je otvorio polemiku. Replicirajući *Prpiću*, *Degan* je naglasio da *Haška konferencija* (za razliku od nekih razmišljanja u *Sjedinjenim Državama*) nema primarnu namjeru osigurati ravnotežu snaga na Balkanu, već inzistira na principijelnim rješenjima koja bi ostvarila istu razinu zaštite za sve; umjesto stereotipa ravnoteže snaga raznih blokova, tvrdi *Degan*, *Konferencija* teži ka što ranijoj integraciji — takorekuć apsorpciji — novih država u Evropu. To je, prema *Deganu* (inače jednom od predstavnika Hrvatske na *Haškoj konferenciji*), i svrha *haškog Nacrta konvencije*, kao i *hrvatskog Ustavnog zakona o nacionalnim zajednicama*. U osnovama tih dokumenata leže, tvrdi *Degan*, načela suverenosti bivših republika kao država, te sveobuhvatnost ponuđenih rješenja uz odgovarajući međunarodni nadzor. *Hrvatski Ustavni zakon* udovoljava tim rješenjima, uspostavljajući ljudska prava u četiri razine. Prve dvije razine ujedno su i razine koje predstavljaju dio međunarodnog običajnog prava, te su kao takve općeprihvaćene od strane civiliziranih zemalja; to su zaštitna prava pojedinaca, te zaštita bilo koje skupine od diskriminacije. Druge dvije razine predstavljaju partikularna pravila *hrvatskog prava*: na prvoj, jamče se politička prava i političko sudjelovanje za sve značajnije manjine, i to na razini cijelog područja Hrvatske — propisivanjem srazmjerne zastupljenosti manjina u Saboru, kao i na lokalnim razinama; druga razina jamči poseban položaj za one zajednice koje na određenom području — iako globalno čine manjinu — predstavljaju većinu stanovništva. Taj posebni položaj, tvrdi *Degan*, neće biti *hrvatski unikat* (za onih 11 općina

u Hrvatskoj u kojima većinu čini srpsko pučanstvo), već će biti model primijenjen na sve republike bivše Jugoslavije. U tu svrhu, na haškoj je konferenciji već predviđen i međunarodni sudski nadzor, a Hrvatska je prihvatila sugestiju da, do osnivanja međunarodnog suda za čitavu bivšu Jugoslaviju, bude osnovan privremeni međunarodni sud s jurisdikcijom samo za područje Hrvatske, koji će činiti 5 sudaca (od toga tri suca koje će delegirati evropske države).

Drugi uvodničar skupa bila je Štefica Deren Antoljak, koja je upozorila na komparativne modele rješavanja položaja nacionalnih zajednica u Evropi. Ona je razlučila tri takva modela: model koji nacionalno pitanje nastoji riješiti negiranjem i zatiranjem manjina, a kakav nalazimo primjerice u Albaniji, Rumunjskoj, Bugarskoj i Grčkoj; model koji nacionalnim zajednicama formalno priznaje određena prava i daje određene garancije, no uz stvarnu praksu asimilacije manjina (primjeri: Austrija i Italija); te, model nordijskih demokracija koje, prema De-

ren Antoljak, na najprimjereniji način rješavaju položaj nacionalnih zajednica, dajući im i formalno i stvarno vrlo široka prava. Deren Antoljak zbog toga se naročito zadržala na primjeru švedske manjine u Finskoj. I u Finskoj postoji različito reguliranje prava švedske manjine, koja na finskim otocima — Olandu — ima poseban položaj s veoma širokom autonomijom (vlastiti parlament, vlada itd.), koja praktički čini ta područja posebnom državom u državi. Nakon toga, Deren Antoljak ukratko je naznačila i neka manje idealna rješenja u drugim zemljama — slučaj Baska i Andaluzije u Španjolskoj, problem talijanskog Južnog Tirola itd.

U raspravi koja je uslijedila sudjelovali su Eugen Pusić, Drago Roksandić, Milorad Pupovac, Slaven Letica, Radovan Pavić, Gordana Vlajčić, Mirjana Domini, Ivan Paden, Zvonimir Lerotić, Vladimir Šeks, Olga Carević, Ivo Goldštajn, Ljubomir Valković, Vjekoslav Miličić.

Alan Uzelac